

ПОТЕНЦІАЛ БІЛІНГВІЗМУ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗВО

Саєнко Н. В., Созикіна Г. С., Коваленко А. В.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

***Анотація.** У статті визначено потенціал білінгвізму як функціонування двох мовних та культурних кодів у свідомості індивіда, зазначено на необхідності переосмислення його значення в навчанні іноземних мов. Викладачі іноземних мов повинні мати у своєму розпорядженні перевірені методи раціонального використання білінгвізму та можливість вибирати, які з них сприятимуть досягненню освітньої мети в конкретній аудиторії та її культурному контексті. Вирішальне значення в процесі розуміння іншої мови має переклад. Прикладом використання перекладу рідною мовою є паралельний текст як текст однією мовою та його переклад іншою. Наведено приклад використання паралельного перекладання в дистанційному навчанні іноземної мови в ЗВО.*

***Ключові слова:** білінгвізм, паралельний переклад, студенти університету, іншомовна підготовка.*

Вступ

Останнім часом здійснюються спроби обґрунтування переваг білінгвізму під час навчання іноземної мови, тобто використання рідної мови (РМ) разом з використанням іноземної (ІМ) у процесі іншомовної підготовки.

Ефективність використання лише ІМ у її викладанні не підтверджено жодними дослідженнями [1]. І хоча політика використання в навчальному процесі лише мови, що вивчається, використовується в багатьох навчальних закладах в усьому світу, аргументи на її користь у кращому випадку не доведені [2, с. 174], а в гіршому – шкідливі та неспроможні [3].

На використанні лише ІМ у її викладанні категорично наполягав М. Берлиць – засновник відомої мережі мовних шкіл [4]. З того часу рідна мова учнів «розглядалася як вигнанець майже у всіх модних «гучних» теоріях викладання мов 20-го століття» [5].

І саме такий підхід до навчання мов досі пропагується багатьма методистами як догма у викладанні іноземних мов.

В основі методики М. Берлиця лежить спроба зробити вивчення мови якомога більш «природним»: жодного машинного перекладання, жодного друкованого слова, якнайменше «тренувань» і миттєва участь у «реальній» діяльності. Автор методики зазначав, що все, що потрібно зробити викладачеві – це залучити учнів до комунікативної взаємодії, а природні процеси навчання зроблять все інше. Проте з'являються дослідження, у яких, з одного боку, такий підхід дедалі більше піддається критиці, а з іншого боку,

пропонуються альтернативні підходи, засновані на ідеї білінгвізму.

Аналіз публікацій

Переваги використання РМ та білінгвального навчання досліджувались у роботах В. Буцкама та Д. Калдвелла [6], М. Муханни [7], П. Нейшна [8], Г. Холла та Г. Кука [9]. Психолінгвістичним обґрунтуванням гіпотези, що білінгвізм має позитивне значення в досягненні навчального результату, є дослідження С. Крашена [10]. Прийоми використання білінгвізму в навчальній діяльності розглядаються в роботах [1; 5].

Мета та постановка завдання

Мета та завдання статті – дослідити еволюцію поглядів на використання рідної мови під час навчання іноземної мови, визначити переваги білінгвізму, проаналізувати деякі методи використання рідної мови в іншомовній підготовці студентів та описати досвід використання паралельного перекладання під час навчання студентів англійської мови.

Використання потенціалу білінгвізму під час навчання іноземних мов у ЗВО

Методи навчання з використанням РМ дозволяють викладачам використовувати лексично насичені автентичні тексти на початкових етапах навчання для формування великого словникового запасу.

У методиці викладання ІМ наявне безперечне припущення, що найкращий спосіб вивчати та викладати англійську мову – це використання лише ІМ. Це припущення виражено в повній забороні використання рідної мови

учнів у деяких навчальних закладах у всьому світі [7, с. 64–77].

Однак останнім часом такий підхід все частіше піддається сумніву, здійснюється аналіз методів викладання, які все частіше розглядають зв'язок мови, що вивчається, з рідною мовою учнів [9].

В. Буцкам і Д. Калдвелл [6], послідовні захисники використання рідної мови при навчанні іноземної, наполягають на кардинальному переосмисленні методології викладання ІМ із використанням рідної мови.

Дослідники вважають, що РМ варто використовувати регулярно, систематично і в тих випадках, де це доречно. Викладачам варто мати у своєму розпорядженні набір одномовних і двомовних перевірених методів, і самим вирішувати, які з них використовувати для досягнення освітньої мети в кожному конкретному випадку.

Переклади рідною мовою та пояснення нею більш точні, ніж більшість одномовних «ерзац-методів», які пропонуються учням (наприклад, нова лексика в одномовних курсах часто пояснюється висловлюваннями, що містять багато додаткових незнайомих слів). Як влучно зауважують дослідники, «рідкий мовний суп, що пропонується сучасним учням, – це ціна, сплачена за табу на використання рідної мови» [6].

Учні, які вивчали незнайому лексику за допомогою перекладання, демонструють кращі результати під час тестування знань, ніж ті, які вивчали лексику за допомогою одномовних пояснень.

П. Нейшн, узагальнюючи дослідження, які порівнюють ефективність стратегій навчання лексики, зазначає, що переклад незмінно є «найефективнішим» способом поповнення словникового запасу [8].

РМ – це фундамент, на якому має ґрунтуватися будь-яке подальше вивчення мови, і не тільки тому, що він забезпечує швидкий доступ до семантизації нових значень, а й тому, що це «чарівний ключ», який відмикає двері до розуміння граматики ІМ – і факт, який ігнорується [6].

Інакше кажучи, значення є головним у мові, а передача значення відбувається як лексичними, так і граматичними засобами.

Висуваються такі аргументи на користь використання тими, хто навчається рідної мови під час вивчення іноземної, зокрема на ранніх стадіях навчання.

Афективний аргумент. Для багатьох студентів використання рідної мови під час

вивчення іноземної може бути мотивувальним і менш відразливим, зокрема на початку вивчення мови.

Психолінгвістичний аргумент. Немає сенсу розмежовувати рідну мову студентів та іноземну мову як дві окремі та незалежні системи в їхній свідомості, оскільки вони обов'язково будуть використовувати мову, яку знають, для вивчення мови, яку вони ще не знають.

Соціолінгвістичний аргумент. Більшість носіїв англійської мови використовують її в багатомовних контекстах, а здатність перемикатися з мови на мову або змішувати мови (транслінгвізм) є важливою навичкою, яку багатомовні люди використовують у процесі спілкування на регулярній основі.

Педагогічний аргумент. Виправдане та розумне використання мови, спільної для викладача та студентів, підвищує ефективність процесу вивчення іноземної мови, дозволяє ефективно керувати класом, перевіряти рівень розуміння матеріалу та більш якісно пояснювати його [6].

Останнім часом з'являється все більше робіт, де розглядається позитивне значення РМ у процесі оволодіння ІМ [10]. Аргументами на користь використання РМ у навчанні ІМ є те, що засвоєння мови можливе лише за умови «зрозумілої інформації на вході», без чого неможливе повноцінне продукування інформації «на виході».

Згідно з «гіпотезою вхідного матеріалу» С. Крашена (input hypothesis), учні краще засвоюють мову, коли вони розуміють вхідний мовний матеріал (language input), який не набагато перевищує їхній нинішній рівень. Науковець називав цей вхідний рівень « $i+1$ », де « i » є вхідним мовним матеріалом, а « $+1$ » – наступний ступінь засвоєння мови.

Психолінгвістичні дослідження демонструють, що рідна та іноземна мови взаємодіють між собою, водночас рідна мова обов'язково бере участь у формуванні та формулюванні думок іноземною мовою. Цей процес називається коактивацією мов [11]. Паралельна активація рідної мови та тієї, що вивчається, пояснює численні факти впливу двох мовних систем одна на одну, а перехід з однієї мови на іншу називається транслінгвальним навчанням.

Практика доводить, що ефективним способом забезпечення зрозумілості інпуту (input) є паралельний переклад рідною для студента мовою. Паралельний переклад – це переклад, розміщений на одній сторінці з іншомовним

оригіналом, завдяки чому відповідні один одному формулювання обома мовами доступні зоровому сприйняттю одночасно.

Одним із підходів до навчання ІМ є використання паралельних текстів, коли текст іноземною мовою розміщений паралельно тексту на РМ. У лінгвістиці це називається бі-текстом, а великі масиви паралельних текстів називаються паралельним корпусом (англ. parallel corpora).

Масиви бітекстів розглядаються як «бі-текстова база даних» або «двомовний корпус» і можуть використовуватися як довідник або як матеріал пошуку потрібних сполучень [12].

Ефективність паралельних текстів як навчального інструменту визначається такими факторами: 1 вони дозволяють читати оригінальні тексти іноземною мовою від початку вивчення мови без попередньої підготовки і, таким чином, без звернення до автентичного мовного матеріалу на більш пізній стадії; 2 паралельний переклад позбавляє читача необхідності пошуку кожного невідомого слова або виразу у словнику, завдяки чому він не відволікається від змісту тексту, що економить час, підвищує інтерес і мотивацію до подальшого читання; 3 переклад дає можливість свідомо чи несвідомо зіставляти, аналізувати та виводити моделі того, як однаковий зміст передається засобами різних мов. Все це дозволяє в короткий термін пропускати крізь себе велику кількість інпуту, збільшуючи словниковий запас і набуваючи впевненості в оволодінні іноземною мовою.

Використання паралельних текстів є найбільш доцільним на початкових стадіях оволодіння новою мовою задля забезпечення якнайшвидшого доступу до великому обсягу мовного матеріалу, що відповідає критерію зрозумілості, аби надалі перейти до читання адаптованої, а потім і оригінальної літератури без допоміжного перекладу. Такий підхід узгоджується з тезою С. Крашена про те, що за допомогою викладача учень має отримати той рівень знань, починаючи з якого він зможе сам продовжувати збільшувати своє знання мови через звернення до джерел іноземної мови. Цей потенціал самостійності в роботі з мовою, що дозволяє підлаштовувати її вивчення під індивідуальні інтереси та потреби, можливо, і є основною причиною привабливості паралельних текстів в освітній практиці. Як інструмент оволодіння іноземною мовою вони одночасно є і моделлю його результату: дві знакові системи, що

співіснують у мозку, однаково готові служити людському спілкуванню і пізнанню.

Зразок цього підходу можна знайти на платформі YouTube (<https://www.youtube.com/channel/UCF9gPDPSDh0djwmv8ZyU6A/>), яку ми активно використовуємо в дистанційному навчанні.

Нами було розроблено власні ролики для навчання граматики, а також для оволодіння соціокультурною лексикою. Студенти можуть працювати з ними у зручному для них темпі, прослуховувати їх стільки разів, скільки їм необхідно для того, щоб почуватися впевнено. Під час занять студенти виконували граматичні та лексичні завдання на основі відпрацьованого самостійно матеріалу та були готові до дискусії з різноманітних тем прикладного та оцінного типів.

Під час розроблення аудіовізуальних роликів використовували паралельний переклад з подальшим відпрацьовуванням навчального матеріалу методом дрилінгу.

Дрилінг – це техніка, яка використовується у викладанні іноземних мов протягом багатьох років, в якій використовується метод повторення структурних моделей за допомогою усної практики. У найпростішому вигляді дрилінг означає прослуховування моделі, наданої викладачем (або записаної диктором), і повторення почутого. Незважаючи на деякі звинувачення в одноманітності, дрилінг є корисним прийомом, якщо його застосовувати належним способом. Він допомагає студентам зосередитись на точності вимови; забезпечує їх інтенсивною практикою слухання та промовляння навчального матеріалу; створює комфортне середовище для продукування мови; сприяє запам'ятовуванню та автоматизації мовленнєвих шаблонів та фрагментів мови [13].

Студенти мали можливість слухати подкасти стільки разів, скільки їм це необхідно, і в паузах, зроблених диктором в аудіокліпі, повторювати слова та фрази. Коли студенти належним чином опрацьовують базову ситуацію, вони готові відійти від неї та використати отримані знання для виконання проблемних та творчих завдань [6].

Чим частіше повторюється мовний елемент, тим більше він закріплюється в пам'яті і в мовному досвіді студентів. У контексті навчання «закріплення» рівнозначне практиці.

Один із постулатів теорії визначення навичок та сучасної когнітивно-функціональної лінгвістики полягає в тому, що незалежно від того, який метод використовується, вивчення

мови потребує значної практичної діяльності, старанності та часу. Інакше кажучи, «... обсяг засвоєного матеріалу залежить від обсягу вашої практики» [14].

На наш погляд, найбільшим плюсом цього підходу є те, що студенти привчаються до самостійності, несуть відповідальність за організацію власного навчання, стаючи за цих умов повністю автономними та незалежними від зовнішніх чинників. У сучасній літературі це називається адаптивним навчанням, популярність якого зростає у зв'язку із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Метою адаптивної технології є навчити студентів самостійно набувати знання, сприяти онлайн-навчанням, яке персоналізується відповідно до потреб окремих студентів. Персоналізоване навчання лежить в основі освітніх програм в усьому світі і є одним із найбільших освітніх викликів XXI століття [15].

Висновки

Отже, останні дослідження в галузі методики викладання мов доводять необхідність нового погляду на значення РМ у навчанні ІМ, оскільки поширене припущення, що навчання лише іноземною мовою є найефективнішим способом оволодіння іншою мовою, не підтверджується будь-якими даними. Дослідження демонструють, що засвоєння мови, яка вивчається, є ефективним лише за умови зрозумілого вхідного матеріалу, без якого неможливий продуктивний вихід. Отже, зростає інтерес до навчального білінгвізму як представників когнітивних наук, так і дослідників у галузі методики викладання іноземних мов, який розглядається як функціонування двох мовних та культурних кодів у свідомості індивіда. Вирішальну функцію під час процесу розуміння іншої мови здійснює переклад. Одним із підходів до його використання є паралельний текст, тобто текст однією мовою та його переклад іншою.

Дизайн граматичного та лексичного курсів з використанням паралельного перекладу, в якому словник до текстів і самі тексти подані на екрані паралельно з перекладом та звуковою реалізацією, доводить свою зручність і ефективність у вивченні мови в дистанційному форматі.

Загалом для аналізу ефективності запропонованого підходу необхідний додатковий досвід його застосування та додаткові дослідження результатів використання.

References

1. Kerr, P. (2016). Questioning 'English-only' classrooms: own-language use in ELT. Hall, Graham, ed. *The Routledge Handbook of English Language Teaching*. Abingdon: Routledge. Pp. 513–526.
2. Macaro, E. (2000). Issues in target language teaching. Field, Kit, ed. *Issues in Modern Foreign Languages Teaching*. Abingdon: Routledge. Pp. 171–189.
3. Turnbull, M., & Dailey-O'Cain, J. (2009). First language use in second and foreign language learning. Bristol: *Multilingual Matters*. Pp. 182–186.
4. Berlitz, M. D. (1916). *Method for teaching modern languages (Revised American Edition)*. New York: M.D. Berlitz.
5. Cook, G. (2010). *Translation in language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
6. Butzkamm W., & Caldwell J. A. W. (2009). *The bilingual reform: a paradigm shift in foreign language teaching*. Tübingen: Narr.
7. Mouhanna, M. (2009). Re-examining the role of L1 in the EFL classroom. *UGRU Journal* 8. 1–19.
8. Littlewood William, Baohua Yu (2011). First language and target language in the foreign language classroom. *Language Teaching*. № 44. Pp. 64–77.
8. Nation, P. (2003). The role of the first language in foreign language learning. *Asian EFL Journal*. № 1. Pp. 35–39.
9. Hall, G. & Cook, G. (2012). Own-language use in language teaching and learning: state of the art. *Language Teaching*. № 45 (3). Pp. 271–308.
10. Krashen, S. (2004). Applying the comprehension hypothesis: some suggestions. *International Journal of Foreign Language Teaching*. Vol. 1. Pp. 21–29.
11. Rankin J., Grosso S., & Reiterev, S. (2016). Effect of L1 co-activation on the processing of L2 morpho-syntax in German-speaking learners of English. *Proceedings of the 13th Generative Approaches to Second Language Acquisition Conference*. Somerville. MA. Ppp. 196–207.
12. Kazakov, G. (2019). Паралельний переклад як інструмент оволодіння іноземною мовою [Parallel translation as a tool for second language acquisition]. *Translatoryka i glottodyaktyka. Od teorii do praktyki*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
13. Tice, J. (2016). *Drilling 1. Teaching English*, British Council, BBC. Available at: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/drilling-1>.
14. Baddeley, A. (1986). *Your memory. A user's guide*. Harmondsworth: Penguin.
15. Trilling, B. & Fadel, C. (2009). *21st Century Skills*. San Francisco: Wiley.

Сасенко Наталія Віталіївна, д.п.н., проф. каф. іноземних мов, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, вул. Ярослава Мудрого, 25, Харків, 61002, Україна, +380577073721, saienkonv@ukr.net

Созикина Ганна Сергіївна, к.п.н., доцент каф. іноземних мов, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, вул. Ярослава Мудрого, 25, Харків, 61002, Україна, +380577073721, nnasozykina1@gmail.com

Коваленко Аліна Володимирівна, викладач каф. іноземних мов, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, вул. Ярослава Мудрого, 25, Харків, 61002, Україна, +380577073721, alinkasunflower@gmail.com.

The potential of bilingualism in teaching foreign languages in universities

Abstract. Problem. Psycholinguistic studies of recent years point to the need to rethink the meaning of bilingualism for learning foreign languages, since the common assumption that learning only a foreign language is the most effective way to master another language is not supported by any data. There are studies in which, on the one hand, such an approach is increasingly criticized, on the other hand, alternative approaches based on the idea of bilingualism are proposed. **Goal.** To trace the evolution of views on the use of the mother tongue during foreign language learning, to identify the advantages of bilingualism, to characterize some methods of using the mother tongue in foreign language training of students, to describe the experience of using parallel translation while teaching English to university students. **Methodology.** Learning a foreign language is effective only under the condition of comprehensible input material, without which productive output is impossible. Hence there is the growing interest in educational bilingualism, which is considered as the functioning of two linguistic and cultural codes in the mind of an individual. Teachers of foreign languages should have at their disposal proven methods of rational use of bilingualism and the possibility to choose which of them will contribute to the achievement of educational goals in a specific audience and its cultural context. Translation plays a crucial role in the process of understanding another language. An example of using translation into a mother tongue is a parallel text as a text in one language together with its translation into another

language. The design of grammar and vocabulary courses using parallel translation, in which the vocabulary to the texts and the texts themselves were placed on the screen in parallel with the translation and then voiced, proves its convenience and effectiveness in learning the language in a distance format. **Results.** Own videos were developed for teaching grammar, as well as for mastering vocabulary of a socio-cultural nature. Students could work with the videos at a pace convenient for them, listen to them as many times as they needed in order to feel confident at the lesson. During the class, students performed grammatical and lexical tasks based on the material acquired on their own and were ready for a discussion on various problems of an applied and evaluative nature. **Originality.** Parallel translation was widely used in the design of the videos. The vocabulary of the texts and the texts themselves were placed on the screen in parallel with the translation. The material was voiced by the speaker, worked out by the students using the drilling method with subsequent use in exercises of a productive nature. **Practical value.** The design of the courses using parallel translation proves its convenience and effectiveness in learning the language in a distance format. The videos are posted on the YouTube platform and are available for listening at any time and in any place.

Key words: bilingualism, parallel translation, university students, teaching a foreign language.

Saienko Nataliia, D.Sc., Professor, Department of Foreign Languages, Kharkiv National Automobile and Highway University, 25, Yaroslav Mudry Str., Kharkiv, 61002, Ukraine, saienkonnv@ukr.net, +380577073721;

Sozykina Ganna, Cand. Ped. Sc., Assoc. Prof. Department of Foreign Languages,² Kharkiv National Automobile and Highway University, 25, Yaroslav Mudry Str., Kharkiv, 61002, Ukraine, annasozykina1@gmail.com;

Kovalenko Alina, Teacher, Department of Foreign Languages,³ Kharkiv National Automobile and Highway University, 25, Yaroslav Mudry Str., Kharkiv, 61002, Ukraine, alinkasunflower@gmail.com.